

શ્રી યશોવિજયજી

જૈન ગ્રંથમાળા

દાદાસાહેબ, ભાવનગર.

ફોન : ૦૨૭૮-૨૪૨૫૩૨૨

૩૦૦૪૮૪૬

1613

૨૮-૧૬

ભક્ત-ભારતી

અથવા

ભગવત્પંચાશિકા

રચયિતા
મુનિ-ન્યાયવિજયઃ ।

શ્રી બહાદુરસિંહજી પ્રી પ્રેસ—પાલીતાણા

જુઓ

આ સ્તોત્રનો

૪૧ મો શ્લોક—

સ્વતન્ત્રત્વવ્યાજાત્ પ્રસરતિ યદુચ્છૃઙ્ખલપરિ—

ભ્રમસ્તત્ સ્વાચ્છન્દ્યં કરુણ-પરતન્ત્રત્વમસુખમ્ ।

યથાર્થં સ્વાતન્ત્ર્યં સ્વવિશદવિવેકાનુચરતા

વિવેકશ્ચાઽઽવિઃસ્તાદ્ ભવિષુ સદસજ્ઞાનમનઘમ્ !

॥૪૧॥

સ્વતન્ત્રતાના નામે, બહાને જે ઉચ્છ્રંખલ વિદ્વાસ-
વિહાર પ્રવર્તે છે તે સ્વતન્ત્રતા નથી, પણ સ્વચ્છન્દતા
છે; તે [વિષયવિદ્વાસવૃત્તિને અધીન યા તેના હાસ થવા
૩૫] દુઃખાત્મક કરુણ પરતન્ત્રતા છે. સાયું સ્વાતન્ત્ર્ય
તો પોતાના આત્માના વિશુદ્ધ વિવેકના અનુચર થવું
(સદ્વિવેકને અધીન થવું) તે છે; અને એ વિવેક
એટલે સત્ તથા અસત્ વિષેનું સાયું જ્ઞાન. એ જ્ઞાન
માણસોમાં પ્રકટ થાયો ! પ્રભુ !

भक्त-भारती

[भगवत्पञ्चाशिका-स्तोत्रम्]

न्यायविशारद-न्यायतीर्थ-
मुनिश्रीन्यायविजय-
विरचिता

पाटणनिवासि-श्रीमत् कान्तिलाल निहालचंदनामधेय-
श्रेष्ठिमहाशय-धर्मपरायणधर्मपत्नीश्रीहीरादेवी-
द्रव्यसाहाय्येन मुद्रिता ।

वि. सं. २०८९-आश्विन;

विषयनिर्देशः

प्रथमः

शिखरिविहार-परिच्छेदः ।

तत्र आवितः २५ श्लोकाः ।

द्वितीयः

शार्दूलचरण-परिच्छेदः ।

तत्र २६-३६ श्लोकाः ।

तृतीयो

विविधनाद-परिच्छेदः ।

तत्र ३७-५० श्लोकाः ।

अन्तिमौ द्वौ भक्तिमहिमप्रशस्ति-श्लोकौ ।

આલ્પ ઉદ્દગાર

હૃદયના ઝણઝણી ઊઠેલા તારનો જે સ્વાભાવિક નાદ નિકળે તેની સરસતા ઠાપ અન્ય હોય છે. ભક્તિરસ સર્વશ્રેષ્ઠ રસ છે, ન કેવલ પરિણામની દૃષ્ટિએ, કિન્તુ સ્વાદમાં પણ. એ રસમાં ન્હાતો આત્મા ઊંજળો બને છે. જનતાનાં સઘળાં આસ્તિક દર્શનો પરમાત્મવાદી અને ભગવત્પૂજક છે; અને એ અર્ધાંય ભગવદ્ગુણરિતને કલ્યાણસાધનનાં સાધનોમાં મોખરે હોવાનું ઉદ્દેશ્ય છે.

ભક્તિ એટલે ગુણવિભૂતિના આકર્ષણથી ઊપજેલો પૂન્યત્વભાવ. ભગવાનના પૂર્ણશુદ્ધ, પૂર્ણોન્નત્ત્વ પરમાત્મભાવની ભાવનાના ઉદ્ભોત-માં તેના પર મુગ્ધ થાય અને જે પૂન્યત્વભાવ ઉદ્ભવે તે ભગવદ્-ભક્તિ. ભક્ત ભગવાનની ઉત્કર્ષની પરાકાષ્ટાએ પહોંચેલી ગુણલક્ષ્મી પર એટલો મુગ્ધ થાય છે કે ભગવાનના (માનસિક) સત્સંગનો જ માત્ર લોભુપ બની રહે છે. એ સત્સંગનો રસોત્કર્ષ એનો એવો પ્રબલ બની જાય છે કે એની આગળ દુન્યવી પાર્થિવ રસો એને નિર્માત્ર્ય લાગે છે. આવશ્યક વેપાર-ધંધા અને કાર્ય-પ્રવૃત્તિ કરવા છતાંય એનો મનોયોગ તેની (ભગવાનની) સાથે હોય છે. આ છે ભક્તાની ભક્તાદૃશા. એ સ્થિતિમાં ભગવાનની પરમેન્નત્ત્વ ગુણવિભૂતિ પોતે પણ પામે એવો અભિલાષ થવો સહજ છે, અર્થાત્ ભક્ત ભગવત્સ્વરૂપ બનવા અભિલાષે છે. એનો આ અભિલાષ જેમ જેમ ઉત્તર થતો જાય છે તેમ તેમ એની જીવનચર્યા સદ્ગુણાલોકથી આલોકિત બનતી જાય છે. આમ, ભગવાનની સાથે તાદાત્મ્ય સાધવા મન્નાર સત્ત્વભૂતિ ભક્ત સાધક ઉત્તરોત્તર વિકાસધારામાં પ્રગતિ કરતો અન્તે આત્મવિકાસના પરમકલ્યાણરૂપ ચરમ શિખરબિન્દુએ પહોંચી ભગવાન (પૂર્ણમુક્ત પરમાત્મા) બની જાય છે.

આ પરથી સ્પષ્ટ સમજી જવાય છે કે સચ્ચરિત્રતા યા સદાચરણિત્વ એ ભક્તિનું સહજ પરિણામ છે, એ ભક્તિનો રસાસ્વાદ અથવા ભક્તિરસનો મુખ્યરૂપ સ્વાદિષ્ટ પરિપાક છે, એ ભક્તિનો પ્રભાવ અને પ્રકાશ છે અને એ ભક્તિનો વાસ્તવિક તથા અવશ્યમ્ભાવી અર્થ છે.

આ બધી બાબત આ ભક્ત-ભારતી સ્તોત્રમાં વાચક જોશે.

ભક્તિ માણસને વાસ્તવિક ધર્મનો સાધક બનાવે છે. અને એમાં જ ભક્તિની સફલતા છે. ધર્મ વિચાર તથા આચાર બંનેમાં વ્યાપ્ત થઈને પૂર્ણ અને છે. શુભ વિચાર, કલ્યાણી ભાવના, વ્યાપક મૈત્રી (સૌહાર્દ) અને રાગ-દ્વેષના દોષો-વિકારોથી મુક્ત થવાપણું એ વિચારગત ધર્મ છે; અને સત્ય-અહિંસા, પરાંપકાર-સેવા, નમ્રતા-મૃદુતા, શિષ્ટતા-સંન્યતા, ક્ષમા-સહિષ્ણુતા વગેરે સદ્ગુણોથી સુશોભિત વર્તન-આચરણ એ આચારગત ધર્મ છે.

જન્મત્માં ધર્મ-સમ્પ્રદાયો ઘણા છે, એમનાં તત્ત્વગાનો અને ક્રિયાકાંડોમાં ઘણી ભિન્નતાઓ છે, એમ છતાંય કોઈપણ મજબબનો સદ્ગુણ સંજ્ઞન સત્ય-અહિંસારૂપ સન્માર્ગ પર ચાલીને પોતાનું કલ્યાણ બરાબર સાધી શકે છે. ધર્મતત્ત્વ યા ધર્મમાર્ગનો કોઈએ ધનરો રાખ્યો નથી. કોઈપણ ભલી ખુદ્દિવાળો સંજ્ઞન એને સમજી શકે છે અને પોતાના જીવનમાં ઉતારી શકે છે. ચન્દ્ર, સૂર્ય વગેરે બધાયના છે તેમ ધર્મમાર્ગ યા ધર્મતત્ત્વ બધાયને માટે સમાનરૂપે ખુલ્લું છે. તે કોઈ વાડા યા ચોકામાં નિયંત્રિત નથી. સત્ય સર્વત્ર નિરાબાધ વ્યાપક છે. માણસ સમજે કે કલ્યાણમાર્ગનો ઉપદેશ જેમ મારા ધર્મ-સમ્પ્રદાયમાં છે, તેમ અન્ય ધર્મ-સમ્પ્રદાયોમાં પણ છે. ધર્માન્ધ ન થવું જોઈએ, કિન્તુ ગુણીના ગુણોના ગ્રાહક બનવું જોઈએ, અને ક્યાંયથી પણ આવતાં સારાં કિરણો યા સ્વચ્છ હવા લેવા માટે પોતાના હૃદયનાં દાર ખુલ્લાં રાખવાં જોઈએ.

ધર્મ અહંકાર કરવાની નહિ, પણ પાલન કરવાની ચીજ છે. સ્વાદિષ ભોજનને નહિ ખાતાં તેની બડી બડી તારીફ કરવાળાની બૂખ શાન્ત થતી નથી, તેમ ધર્મનું પાલન નહિ કરતાં ધર્મસમ્પ્રદાયના અહંકારમાં ફસી તેની (પોતાના મબહયની) બડાઈ મારવાવાળો કલ્યાણ સાધી શકતો નથી.

ધર્મ બીજો કાષ્ટ નહિ, પણ ધર્મ એક માત્ર માનવધર્મ છે. અને તે છે સત્ય-અહિંસા-મૈત્રી-સંયમ-સેવા-ત્યાગરૂપ. અને આ ધર્મને શિખવે તે ધર્મસમ્પ્રદાય સાચો ધર્મસમ્પ્રદાય. નિઃસંદેહ, બિન્નબિન્ન ધર્મસમ્પ્રદાયો આ ધર્મને શિખવવા માટેનાં નાનાં-મોટાં વિદ્વાલયો છે. બિન્નબિન્ન તત્ત્વજ્ઞાન અને બિન્નબિન્ન ક્રિયાકાંડનો ઉપયોગ આ ધર્મની સાધનામાં કરવાનો છે. ક્રિયામાર્ગ હમેશાં બિન્નબિન્ન જ હોય છે. બિન્નબિન્નતા એ તેની પ્રકૃતિ છે. અતઃ અન્યની બિન્ન ક્રિયાપ્રણાલી પર મનને સંકુચિત નહિ બનાવવું જોઈએ. ભગવત્સમરણ, પોતાનાં પાપોની નિન્દા (પાપો માટે પશ્ચાત્તાપ) અને કલ્યાણરૂપ ભાવના તથા નિર્દોષ પાવિત્ર્ય જેમાં હોય તે કાષ્ટ પણ ક્રિયા શ્રેયસ્કર છે. કામ-ક્રોધાદિ વિકારોને નિરસ્ત કરવામાં સદા યત્નશીલ સદાયરણી વિવેકી સજ્જન કાષ્ટપણુ ધર્મસમ્પ્રદાયનો અિદ્યો ન ધરાવવા છતાં આત્મકલ્યાણના ઉત્તુંગ શિખરે જરૂર પહોંચવાનો. સંસારના પૂર્વ-કાળના ઉચ્ચ શ્રેણીના સન્તોની ઉપદેશપ્રણાલી બિન્નબિન્ન હોવા છતાં તે બધાયના ઉપદેશોનું તાત્પર્ય એક જ છે કે-પોતાની ઇન્દ્રિયોનો સ્વામી પોતાના આત્માને બનાવો ! માણસો પોતપોતાના ધર્મ-સમ્પ્રદાયમાંથી અહિંસા-સત્યનો ઉમદા ભાવ ગ્રહણ કરીને ચાલે તો આ જગત કેવું સુખી અને સુંદર બને !

શુ. ૧૦-૧૨-૧૬ }
પાટણ (ગુજરાત)

મુનિ ન્યાયવિજય

प्रथमः

शिखरिविहार-परिच्छेदः ।

ચિદાલોકો લોકપ્રકટનપદુસ્તે ધ્રુવમહા
 બલં વિશ્વસેમક્કરમમલમ્બુત્કૃષ્ટચરિતમ્ ।
 કૃપાપાત્રાવારો નિશ્ચિલતનુમદ્વત્સલતમોઽ-
 ધિદેવો દેવાનામિહ શ્રણમેકસ્ત્વમસિ મે ॥ ૧ ॥

લોકોને પ્રકાશિત કરવામાં સમર્થ એવી તારી સદાબલિન્ત
 ચેતનબધેાત, જગત્ને કલ્યાણકારક તારું બળ, તારું ઉત્કૃષ્ટ
 હોવા સાથે નિમંત્ર ચરિત, તું હયાનો સાગર અને સકલ
 પ્રાણિસમૂહ તરફ પરમ વત્સલ, એવો દેવાધિદેવ તું એક જ
 આ સંસારમાં મને શરણુ છે.

અધીશ્વ ! ત્વત્પાદામ્બુરુહયુગલે મજ્જલનિધૌ
 છુઝન્ મૂયો મૂયોઽભિદધ દ્વિદ્વિત્સાદિતતયા- ।
 મહામોહાવેક્ષમવસકલબલેશ્વરતયેઽ-

ધિદેવો દેવાનામિહ શ્રણમેકસ્ત્વમસિ મે ॥ ૨ ॥

હે ધર્શ ! તારાં મંગલનાં નિધાનરૂપ ચરણ-કમલોમાં
 આળોટી હૃદયના પૂર્ણ ભાવથી ફરી ફરી ઠહું છું કે—

મોહના મહાઆવેશથી ઉત્પન્ન થનારાં સમગ્ર કલેશ-કષ્ટોને
 નષ્ટ કરવા માટે આ સંસારમાં મને શરણુભૂત, આધારભૂત
 દેવાધિદેવ તું એક જ છે.

ત્વદાલમ્બઃ શ્રેયસ્કરપથસમાસાદનબલ—

સ્તદાઽઽદાનાભાવાદિયદવધિ દુઃસ્વસ્થિતિરભૂત્ ।

પરં શ્રિત્વાઽઽ ત્વાં બ્રુવ ઇદમનલ્પોલ્લસનતોઽ—

ધિદેવો દેવાનામિહ શરણમેકસ્ત્વમસિ મે ॥ ૩ ॥

તારું આલંબન કલ્યાણકારી મારું મેળવી આપવામાં સમર્થ શક્તિ ધરાવે છે. તેના અભાવે [તે આલંબન ન દેવાના કારણે] જ આજ સુધી હું કુખિયો રહ્યો છું. પણ કે પ્રભુ ! આજ તારો આશરો પ્રહણ કરીને મને કહેતાં બહુ ઉલ્લાસ થાય છે કે દેવાધિદેવ તું એક જ આ સંસારમાં મને શરણ છે.

તમોભૂતાજ્ઞાનં વ્યનશદસુખ—ક્લેશજનનં

યથાર્થશ્રેયોઽધ્વપ્રકટનમથોપાજનિ મમ— ।

યદય ત્વં પ્રાપ્તો बहुसुकृतयोगेन मयकाऽ—

ધિદેવો દેવાનામિહ શરણમેકસ્ત્વમસિ મે ॥ ૪ ॥

કે ભગવન્ ! અજ્ઞાન-તિમિર, જે ક્રોધો અને કુભાવોની જડ છે તે મારું આજે દૂર થયું અને મને શ્રેયોભૂત માર્ગનું જ્ઞાન થયું, કે આજે તું મને મારા બહુ પુણ્યયોગે મળ્યો. બસ, દેવાધિદેવ તું એક જ આ સંસારમાં મને શરણ છે.

कषायास्त्वदूरागप्रभृतय इहानन्तभवतोऽ—

सुखानां दातारो, नहि सुखमृते तत्प्रहणनम् ।

तदुच्छेदो न स्यात् तव समवलम्बेन च विनाऽ—

ધિદેવો દેવાનામિહ શરણમેકસ્ત્વમસિ મે ॥ ૫ ॥

તૃષ્ણા, રાગ વગેરે કષાયો પ્રાણીઓને અનાદિ સંસારથી
હુ:ખો આપી રહ્યા છે. તેમને દૂર કયાં વગર સુખની પ્રાપ્તિ
સિદ્ધ થઈ શકે તેમ નથી; અને તેમનો (તે કષાયોનો) ઉચ્છેદ
તારું અવલંબન લીધા વગર સધાય તેમ નથી. જસ, દેવાધિ-
દેવ તું એક જ આ સંસારમાં મને શરણુ છે.

ત્વમેવાસિ શ્રેષ્ઠં પરમવિમલો મજ્જલમુપા-

સનાં તે કુર્વાણાઃ પ્રવરચરિતાસ્તાધુપુરુષાઃ ।

પથશ્ચ ત્વદ્વ્યક્તઃ સકલશુભલક્ષ્મીપ્રદદિતાઃ-

ધિદેવો દેવાનામિહ શરણમેકસ્ત્વમસિ મે ॥ ૬ ॥

પ્રભુ ! પરમ નિમંળ એવો તું જ શ્રેષ્ઠ મંગલ છે, અને
તારી ઉપાસના કરનારા ઉત્તમ ચારિત્રશાલી સત્પુરુષો મંગલ
છે અને તે પ્રકાશેલો સકલકુશલલક્ષ્મીસમર્પક સન્માર્ગ
મંગલ છે. જસ, દેવાધિદેવ તું એક જ આ સંસારમાં મને
શરણુ છે.

પ્રમાદં નિર્હન્તું સ્ફુરણમુપલબ્ધું નિજમનઃ-

પ્રવાહં સમ્માર્ષ્ટું કુશલ-પદવીં ચાકલયિતુમ્ ।

ખવામ્ભોઘૌં भीमे निपतितवतां पुद्गलभृतां

महाज्योतीराशे ! त्वमसि परमालम्बनतया ॥ ७ ॥

હે મહાજ્યોતિ ! ભયંકર ભવાંભોધિમાં પડેલા પ્રાણીઓને
ચોતાનો પ્રમાદ દૂર કરવા, સ્ફૂર્તિમત્તાને સમ્પાદિત કરવા,
ચોતાના ચિત્તપ્રવાહનું વિશેષધન કરવા અને કલ્યાણસાધન-
માર્ગને ઉપલબ્ધ કરવા માટે તું જ પરમ આલંબનરૂપ છે.

: ૧૦ :

વિશુદ્ધં ચિત્સૌખ્યં જગતિ 'સકલાનામસુમતાં
નિજં મૌલં રૂપં સતતમસુખાર્તાસ્તદપિ તે ।
દશેયં કામ-ક્રુત્પ્રભૃતિબહુલાદીનવવશા-

દમી ચાજ્ઞાનોત્થા વિગલતુ ચ તત્ ત્વત્કરુણયા ! ॥૮॥

જગતના સમગ્ર પ્રાણીઓનું પોતાનું આન્તરિક-મૌલિક-
વાસ્તવિક સ્વરૂપ વિશુદ્ધ ચિદાનન્દ છે; એમ છતાં તેઓ હમેશાં
દુઃખાકાન્ત રહે છે. આ દશા કામ, ક્રોધ વગેરે દોષોના વળ-
ગાડને આભારી છે, અને એ દોષો અથવા એ દોષોનો વળગાડ
અજ્ઞાનને લીધે છે. પ્રભુ ! તારી કરુણાથી એ અજ્ઞાન નષ્ટ થાઓ !

સ્મૃતૈરૈકાગ્રેણાપરિમિતમહિમ્નસ્તવ તવ

સ્તુતેઃ સ્ફારોલ્લાસં ગુણગણગરિમ્ણઃ સુમહતઃ ।

નતેઃ સોત્સાહં તે કુશલકમલાધામ-ચરણે

પ્રવૃત્તેઃ સૌજન્યાધ્વનિ ચ સફલીસ્તાન્મમ જનિઃ ! ॥૯॥

પ્રભુ ! તારા અપરિમિત મહિમાને એકાગ્રભાવે સ્મરવાથી,
તારા મહાન્ ગુણગણગરિમાને ઉલ્લસિતપણે સ્તવવાથી, તારાં
ચરણ, જે કલ્યાણલક્ષ્મીનાં ધામ છે તેમને ઉત્સાહપૂર્ણ નમન
કરવાથી અને સૌજન્યના સન્માર્ગે વિહરતા રહેવાથી મારે
જન્મ સફલ થાઓ !

યથાર્થાં તે પૂજા ભવતિ ભગવન્ ! સચ્ચરિતતા

ત્વદર્ચાતઃ સાધ્યઃ સ્વચરિતવિકાસો હિ સુધિયા ।

સદાચારસ્યસ્ત્વામનવરતમર્ચન્ હિ ભવતિ

પ્રસત્તેસ્તે પાત્રં ભવતિ ચ સ ઐવોજ્જ્વલગુણઃ ॥૧૦॥

પ્રભુ ! તારી યથાર્થ પૂજા સદાચરણનિષ્ઠતા છે. તારી પૂજાથી પોતાનો ચરિતવિકાસ સાધવાનો છે. જે સદા સદાચરણ-પરાયણ છે તેનું તે સદાચરણ જ તારું પૂજન છે, અને અતઃ એવ તે સદાચરણરૂપે તારું પૂજન જ હંમેશાં ક્ષણેક્ષણે કરતો હોય છે. એવો સદ્ગુણી માણસ જ તારા પ્રસાદને પાત્ર બને છે.

असारः संसारो विषयसुखनैर्गुण्यनयतः

परं तत्त्वद्रष्टा विषयरसनिर्विण्णहृदयः ।

सदोपासीनस्त्वां स्वचरितविकासं प्रगुणयन्-

जगन्मित्रीभूतः सृजति स्वलु धन्यं निजजनः ॥૧૧॥

વિષયમુખોની નિર્ગુણતાની દૃષ્ટિએ સંસાર અસાર છે; પણ મુક્તદૃષ્ટિવાળો માણસ જ્યારે વિષયરસથી વિરક્ત હૃદયવાળો બને છે અને તારો ઉપાસક બની પોતાના ચરિતની વિકાસ-ક્રિયામાં પ્રયત્નમાન અને પ્રગતિમાન બનતો જમતો મિત્ર બને છે ત્યારે તે પોતાના જીવનને ધન્ય બનાવી બાંધે છે.

यथासङ्गं रङ्गोऽसृजनसहयोगेऽसृजनता

सतो योगे सत्त्वं यदि च हृदि वैराग्यममलम्- ।

अभीष्टं तत् तादृक्नरवरसुसंगः समुचितो

विरागत्वं कीदृग् भवति तदहो ! त्वां श्रितवति ! ॥૧૨॥

જેવો સંગ તેવો રંગ, હજીનની સોબતે હજીનતા અને સબજનની સોબતે સબજનતાની હવા રૂપરે છે; આ પ્રમાણે નિર્મળ વૈરાગ્યનો અપ હોય તો તેવા ઉત્તમ નરનો સત્સંગ કરવો ઉચિત ગણાય, તો હે પ્રભુ ! તારી ઉપાસનામાં અર્પિત થઈ જનારનો વિરાગભાવ તો કેટલી ઉત્તમ કક્ષાનો હોય ?

મમો ! રાગાદ્ રોષાત્ ત્વમસિ બહિરેવ ધ્રુવતયા

તથાપિ ત્વદ્ભક્તસ્ત્વદનુગમનસ્વાદરસિકઃ- ।

ઉપૈતિ સ્વામીષ્ઠં વિશદિતમનસ્સત્ત્વબલતો

મનોઽધીનં સન્તો હ્યભિદધતિ પુણ્યં ચ દુરિતમ્ ॥૧૩॥

પ્રભુ ! તું રાગ-રોષથી સર્વાદા-સર્વાથા મુક્ત છે, તેમ છતાં તારી ઉપાસનાના સ્વાદનો રસિયો તારો ભક્ત પોતાના ઉન્નતવલિત મનના સત્ત્વબળે પોતાનું અલીપ્ત પ્રાપ્ત કરી લે છે. કેમ કે પુણ્ય અને પાપ ચિત્તાધીન છે એમ જ્ઞાનીઓ કહે છે.

ન કિશ્ચિત્ કુર્વાણસ્ત્વમસિ ન દદાનઃ કિમપિ વા

તથાપિ ત્વોપાસ્યાચલબલમનાઃ પુણ્ય-ચરિતઃ ।

નિજં પ્રેયઃ શ્રેયઃ સમુપલભતે તત્ સ્વલુ વિમો !

ત્વદેકાગ્રોપાસ્યાપ્રભવસુકૃતોત્કર્ષવિદિતિઃ ॥ ૧૪ ॥

પ્રભુ ! તું કંઈ દેતો નથી કે કંઈ કરતો નથી, તેમ છતાં નિશ્ચલમનોબળવાળો પુણ્યચરિત મનુષ્ય તારી ઉપાસના કરીને પોતાનું પ્રેય તેમ જ શ્રેય મેળવે છે. અને એ લાભ તારી એકાગ્ર ઉપાસનાથી ઉપાજિત જે પુણ્યોત્કર્ષ તેનું ઉત્પાદન છે.

મહાભાગઃ પુણ્યાચરણનિપુણઃ શાન્તહૃદયો

દયાલુઃ સત્યાદ્વ્યઃ સમ-વિષમસામ્યસ્થિરમનાઃ ।

પરં જ્યોતિસ્ત્વત્તઃ સતતમુપચિન્વન્ પ્રવિકસન્

મહાનાત્મા ભૂત્વા ભવતિ પરમાત્મા ક્રમગતેઃ ॥૧૫॥

પવિત્ર-ચરિત, શાન્ત-હૃદય, દયાલુ, સત્યરૂપી હૃદયથી ઋદ્ધિ-માન અને સમ-વિષમ સંબોધો વખતે સમતામાં સ્થિર રહેનાર

એવો મહાભાગ તારી પાસેથી ઉત્તમ જ્યોતને હમેશાં લેગી કરતો રહી વિકસતો જાય છે, અને કૃત્રિક વિકાસમાં આજળ વધી મહાત્મા બની પરમાત્મદશાને પ્રાપ્ત કરે છે.

મહામોહેનાન્ધો ભવતિ બહિરાત્મા તદનુ સોઽ-

ન્તરાત્માઽન્તર્દૃષ્ટિઃ સમુપગતભદ્રાત્મચરિતઃ ।

સદાત્મા સચ્ચીલોઽય ભવતિ મહાત્મોન્નતમહા-

વ્રતો યોગાત્મીસંસ્તદનુ પરમાત્મા લમિવ ચ ॥૧૬॥

મહામોહમાં અન્ધ તે બહિરાત્મા છે, એ પછી ભદ્રાત્મા બની અન્તર્દૃષ્ટિવાળો બનતાં અન્તરાત્મા બને છે; એ વ્રત-શીલ-સમ્પન્ન બનતાં સદાત્મા બને છે, અને પછી અહિંસા આદિ મહાવ્રતોની ઉન્નત ભૂમિ પર પહોંચી મહાત્મા બને છે. મહાત્મા યોગાત્મા બની યૌગિક પ્રગતિની પરાકાષ્ઠાએ પહોંચી, પ્રભુ ! તારી જેમ પરમાત્મા બને છે.

ત્વદસ્તિત્વં ન શ્રદ્ધધતિ વિમૃશન્તોઽપિ હૃદિ યે

તથાપિ સ્વામિસ્ત્વદ્ગિરમનુસરન્તં શુભપથમ્ ।

અહિંસાસત્સત્યં સુદૃઢમનુગચ્છન્તિ સુધિયા

પ્રપત્તારોઽવશ્યં પ્રવરકુશલં તેઽપિ સુજનાઃ ॥૧૭॥

જેમના હિલમાં પ્રામાણિકપણે વિચાર કરવા છતાં તારા અસ્તિત્વ વિષે શ્રદ્ધા ઊગતી નથી, એવા પણ સર્જનો, જેઓ તારા ઉપદેશને અનુરૂપ અહિંસા-સત્યના નિર્માળ માર્ગને શુદ્ધ બુદ્ધિથી દૃઢપણે અનુસરે છે [તે પવિત્ર માર્ગ પર વિહરે છે], જરૂર ઉત્તમ કલ્યાણપદને પ્રાપ્ત કરવાના.

ઉપર્યુક્તે શ્રેષ્ઠે સકલજનકલ્યાણભવને

પથે સુશ્રદ્ધાતો વિદધતિ સદા યે વિહરણમ્ ।

अपि त्वच्चदानाभ्युदयविरहे तेषु सुनृषु

प्रसन्नोऽवश्यं त्वं भवसि गुणगृह्णोऽसि भगवन् ! ॥ ૧૮ ॥

ઉપયુક્ત સકલજનકલ્યાણકારક સન્માર્ગ પર જેઓ ઉમદા શ્રદ્ધાથી હમેશાં વિહરનારા છે તેમનામાં તારા અસ્તિત્વ વિષેની શ્રદ્ધા ન હોતાં એ તેમના ઉપર તું જરૂર પ્રસન્ન હોય છે. ખરેખર, પ્રભુ ! તું શુણોનો પક્ષપાતી છે.

स्वयम्भूर्बुद्धोऽर्हन् हरि-हर-महादेव-सुगत

जिनो ब्रह्मेत्येवं बहुभिरभिधानैः सुरुचिरैः ।

त्वमेवैको नीतो भवसि जगदीश ! स्मृति-नुती

जनैर्नानामार्गैर्निजहितकृते मङ्गलपदैः ॥ ૧૯ ॥

સ્વયમ્ભૂ, બુદ્ધ, અર્હન્, હરિ, હર, મહાદેવ, સુગત, જિન, બ્રહ્મા આદિ મંગલરૂપ સુંદર નામોથી હે જગદીશ ! એક તને જ જુદા જુદા માર્ગના અનુયાયીઓ પોતાના આત્મહિત માટે સમરે છે અને સ્તવે છે.

पिता त्वं सर्वेषां सकलजगतः पुद्गलभृतां

भवामस्तत् सर्वे वयमिह मिथो बान्धवतया ।

अतो मैत्रीपूताऽऽचरणसहिताः स्याम सततं

त्वदेतत्सन्देशानुगम उचिते भक्तिनिहितः ॥ ૨૦ ॥

સમગ્ર જગતના સમગ્ર પ્રાણીઓનો તું પિતા છે, માટે અમે બધા પરસ્પર બન્ધુ છીએ, અતઃ અમારે હમેશાં પરસ્પર મૈત્રીપૂત આચરણવાળા બનવું જોઈએ, આ પ્રકારનો તારો જે સન્દેશ તેને યોગ્ય રીતે અનુસરવામાં તારી ભક્તિ રહેલી છે.

પરં પાવિત્ર્યં તે સકલગુણ ! ભક્તૈરપિ તતઃ

સદાચારૈર્ભાવ્યં કુચરિતમપાસ્યાસ્વિકલમપિ ।

નહીત્યં સમ્મેલો ભવિતુમિહ સ્વલ્વૈતિતરાં—

વિશુદ્ધસ્તુ સ્વામી મલિનચરિતઃ સેવક इति ॥૨૧॥

હે સકલગુણાઢ્ય પ્રભુ ! તું પૂર્ણ પવિત્ર છે, માટે ભક્તોએ
પણ પ્રત્યેક દુરાચરણ દૂર કરી સદાચરણી બનવું જોઈએ. સ્વામી
તો હોય શુદ્ધ અને સેવક દુરાચરણથી મલિન—એવી સ્વામિ-
સેવકની જોડી કંઈ બની શકે નહિ. એમની વચ્ચે એવો સ્વામિ-
સેવકનો મેળ બંધ જોડે જ નહિ.

ચ્યુતં ચિન્તારત્નં ગલિતમમૃતં કામકલશઃ

પરિધ્વસ્તો હસ્તાદમરફલિનોઽદઘ્નત પુનઃ ।

અમીષાં દુર્ભાગ્યજ્વલિતમનસાં યે કુચરિતાઃ—

ન્ધકારં ગાહન્તે તવ પથમપાકૃત્ય સુલ્લદમ્ ॥ ૨૨ ॥

પ્રભુ ! તારો ઉપદેશોએ મુખાવહ માર્ગ છોડી જેઓ
દુષ્ચરિતના અન્ધકારમાં આથકે છે એવા અભાગીઓને માટે
એમ જ કહેવાનું પ્રાપ્ત થાય કે તેમના હાથમાંથી ચિન્તામણિ
સરી પડ્યું, અમૃત ઢળી ગયું, કામકુંભ ફૂટી ગયો અને
તેમના હાથે તેમના કલ્પતરુને આગ લાગી.

સ નો વિદ્વત્તાવાન નહિ સ્વલુ તપસ્વી ન ચ મુનિ—

ર્ન યોગી ન જ્ઞાની સ ચ બહુપરે મુક્તિપથતઃ ।

અહિંસાસત્યાન્તઃપ્રજ્ઞમકરુણાન્નાલિચરિતં

ત્વદાદિદૃષ્ટં ત્યક્ત્વા વિષયસલુન્ધો ભ્રમતિ યઃ ॥૨૩॥

તે નથી વિદ્વાન, નથી તપસ્વી, નથી મુનિ, નથી યોગી
કે નથી જ્ઞાની, અને તે મુક્તિમાર્ગથી ઘણો દૂર છે, કે જે તારા
ખતાવેલા અહિંસા-સત્ય-પ્રશમ-ઠરુણથી મુશોભિત ચારિત્ર-
માર્ગને મૂકી વિષયરસના આકર્ષણમાં ઘેલો ખની ફરે છે.

जनो रामोपासी प्रपठतु ततो न्यायपरतां

जनः कृष्णोपासी प्रपठतु ततः कर्मपरताम् ।

जनो बुद्धोपासी प्रपठतु ततः कारुणिकतां

जनो वीरोपासी प्रपठतु ततः संयमितताम् ॥૨૪॥

રામનો ઉપાસક રામની પાસેથી ન્યાયપરાયણતાનો પાઠ
શીખે; કૃષ્ણનો ઉપાસક કૃષ્ણની પાસેથી કર્મયોગ (સત્કર્મનિષ્ઠા)નો
પાઠ શીખે; બુદ્ધનો ઉપાસક બુદ્ધની પાસેથી કારુણિકતાનો
પાઠ શીખે; મહાવીરનો ઉપાસક મહાવીરની પાસેથી સંયમી
જીવનનો પાઠ શીખે.

कपोन्मेषं चेत् तेऽभिलषति जनस्तरिं स भवेत्

तन्मत्स्वन्येषु स्फुरितकरुणायुक्तहृदयः ।

स चेदाकाङ्क्षेत् ते भुवनसवितः ! स्नेहलक्ष्ણं

તદન્યેષુ પ્રાણિષ્વપિ સ વહતાં સ્નેહમનઘમ્ ॥ ૨૫ ॥

માણસને તારી કૃપા મેળવવાનો અભિલાષ હોય તો તેણે
ખીબ પ્રાણીઓ ઉપર હયાદ્રંહૃદયી બનવું બેઠવું. તેને બે તારી
સ્નેહલક્ષિ, પ્રસાદલક્ષિ પ્રાપ્ત કરવાની આકાંક્ષા હોય તો તેણે
ખીબ પ્રાણીઓ ઉપર સ્નેહાળ, પ્રેમાળ બનવું બેઠવું, એમના
હિતેષી બનવું બેઠવું.

द्वितीयः

शार्दूलचरण-परिच्छेदः ।

પ્રાપ્યસ્ત્વં નહિ દેવ ! યુક્તિવિસરેર્નો શાસ્ત્રરાશેરપિ

પ્રાપ્યઃ કિન્તુ સુશીલ-શાન્તચરિતૈઃ સંસેવ્યમાનૈઃ સદા ।

ત્વામન્વેષયિતું પ્રવીણમનસસ્તે નિર્ગતાસદ્ગ્રહા-

સ્ત્વામીશં સમુપેત્ય શુદ્ધમનસઃ પ્રાપ્તાર એશં પદમ્ ॥૨૬॥

હે દેવ ! તું તકં-યુક્તિઓ કે શાસ્ત્રોના ઢગલાથી ઉપલબ્ધ નથી, પણ શાન્તિ-અન્તોષસમ્પન્ન સુશીલતાના સદ્ગુણોના સતત સેવનથી ઉપલબ્ધ છે. તારી શોધમાં પ્રવીણ મનોયોગ-વાળા સજ્જનો, જેઓ અસદ્ આગ્રહથી મુક્ત છે, શુદ્ધ મન-વાળા બનીને જરૂર તને પ્રાપ્ત કરવાના અને તને પ્રાપ્ત કરીને ઇશ્વરપદને પ્રાપ્ત કરવાના.

અસ્માકં પરમાર્થભાસનપદુત્વદ્વાકૂસુધાધોરણી-

પાનાત્ ત્વન્મુખદર્શનેષુ ભવતો નેત્રી નિમેષોઽજ્ઞિતૌ ।

પૂર્ણાનન્દ ! મનસ્તથાપિ તરલં નોઽધ્યાપિ નો તૃપ્યતિ

ત્વત્સેવાસુખમિચ્છતિ પ્રતિપલ્લં મોક્ષાભિકાઙ્ક્ષાં જહત્ ॥૨૭॥

પરમાર્થને પ્રસ્ફુટિત કરનાર તારી વાણીમુધાની ધારાનાં પાન કરીને અમારાં નેત્રો તારા વહનારવિન્દનાં દર્શનમાં નિર્નિમેષ બની જાય છે; છતાંય, હે પૂણ્યોનન્દ દેવાધિદેવ ! અમારું અપણ મન હજી અતૃપ્તિ અનુભવે છે, અને મોક્ષની આકાંક્ષાને મુઠ્ઠાં તજી હજી તારી સેવાનું પરમનિર્મલ મુખ પળેપળે જાંખે છે.

ઈષ્ટાનિષ્ટવિયોગયોગ્યદ્વર્ણી ત્વદ્ભક્તિમેવાશ્રયે

કૃત્સ્નવલેશ્વિદારણં વિદધતીં ત્વદ્ભક્તિમેવાશ્રયે ।

વિશ્વવ્યાપિયશોવિભૂતિજનનીં સદ્ભક્તિમેવાશ્રયે
મોક્ષાનન્દમહોદયં પ્રદદતીં સદ્ભક્તિમેવાશ્રયે ॥૨૮॥

ઇષ્ટવિયોગ અને અનિષ્ટયોગને હટાવનાર તારી ભક્તિનો
આશ્રય લઉં છું. સમગ્ર કલેશ-કષ્ટોને વિહારનાર તારી ભક્તિનો
આશ્રય લઉં છું. વિશ્વવ્યાપી યશોવિભૂતિને સર્જનાર તારી
ભક્તિનો આશ્રય લઉં છું. મોક્ષનો આનન્દમહોદય અર્પનાર
તારી ભક્તિનો આશ્રય લઉં છું.

તૈષામુગ્રતપસ્યયા ભવતુ યે સ્ત્વદ્વાક્સુધાસ્વાદિન-
સ્તૈષામુગ્રતપસ્યયા ભવતુ યેસ્ત્વદ્વાક્સુધાસ્વાદિનઃ ।
તૈર્લેમે શિવ-ભૂમિકા સહૃદયૈયૈઃ શિશ્રિયે ત્વત્પથ-
સ્તૈર્લેમેશિવભૂમિકાસ્સહૃદયૈયૈઃ શિશ્રિયેસ્ત્વત્પથઃ ॥૨૯॥

તેમને ઉગ્ર તપસ્થાનું થું કામ, કે જેઓ તારી વાણી-
મુધાના રસસ્વાદના રસિક છે; અને તેમને પણ ઉગ્ર તપસ્થા
નિરર્થક છે, કે જેઓ તારી વાણીમુધાના રસસ્વાદથી પરાડ્મુખ
છે. તે સહૃદયોએ શિવ-ભૂમિકા પ્રાપ્ત કરી લીધી છે, કે જેમણે
તારા નિરૂપેલા કથ્યાણુમાર્ગનો આશ્રય લીધો છે; અને તેઓ
દુર્ગતિની ભૂમિ પોતાને માટે તૈયાર કરી રહ્યા છે, કે જેઓ તારા
નિરૂપેલા સન્માર્ગથી વિપરીત, દુર્જનતાના અસદ્માર્ગે જાય છે.

તે ધાવન્તિ મરોચિકાં પ્રતિ તૃષઃ શાન્ત્યૈ સરસ્ત્યાગત-
સ્તે શૃક્લન્તિ પયઃકૃતે ચ ગવયં માહાપરિત્યાગતઃ ।

તે નીરં કલુષં પિવન્તિ ચ દશોઃ પુષ્ટ્યૈ ઘૃતત્યાગતો
યે મોહાસુરમાશ્રયન્તિ ભગવન્ ! મુક્ત્યૈ તવ ત્યાગતઃ ॥૩૦॥

તેઓ પોતાની તૃષા છિપાવવા માટે સરોવરને છોડી મરીચિકા (ઝાંઝવાં) તરફ દોડે છે, તેઓ દૂધ માટે ગાયને મૂકી રોઝને શ્રદ્ધ કરે છે અને તેઓ નેત્રપુષ્ટિ માટે ધૂતને ત્યજી મેલું-ગંદલું પાણી પીએ છે, કે જેઓ મુક્તિને માટે તારો અર્થાત્ તારા ખતાવેલ સન્માર્ગને ત્યાગ કરી મોહરૂપી અમુરનો આશ્રય શ્રદ્ધ કરે છે, અર્થાત્ રાગ-દ્વેષ-મોહનો કુત્સિત માર્ગ અખત્યાર કરે છે.

तेषां कामलरोग एष किमहो ! किं वैष वातोद्भ्रमः

केयं भ्रान्तमनोदशा निजवधप्रायप्रयासात्मिका ।

यत् ते कौर्य-कुनीतिता-परदितद्रोहात्मके कापथेऽ-

टाय्यन्ते तदुपज्ञनीतिपदवीं सन्त्यज्य भद्रंकराम् ? ॥૩૧॥

શું તે માણસોને આ કેાઈ કમળાનો રોગ છે કે વાયુ-વિક્રિયાની વ્યાધિ છે, અથવા આ કેવી આત્મવધ કરવા જેવી ભ્રમિત મનોદશા, કે તેઓ, હે પ્રભુ ! તારા પ્રકાશેલા ન્યાય-નીતિના કલ્યાણરૂપ સન્માર્ગને છોડી ફૂરતા, અનીતિ-અન્યાય અને પરહિતદ્રોહના પાપમાર્ગે બટકયા કરે છે ?

मानुष्यं विफलं प्रशस्तकुलभूभावोऽप्यकिञ्चित्करो

वैशारद्यमबोधता गुरुपदाऽऽरोहोऽपि पापास्पदम् ।

ज्ञान-ध्यान-तपःक्रिया च कुशलस्थानं मनुष्यस्य नो

श्रद्धातो यदि तावकीं सुजनता-शिक्षां स नो आचरेत् ॥ ૩૨॥

તેમની મનુષ્યજિન્દગી વ્યર્થ છે, જિંઝા ગણાતા કુલમાં તેમનો જન્મ થવો નિરર્થક છે, તેમની પંડિતાઈ નિસ્માર છે, જિંઝા પદ પર તેમનું ચડવું અનર્થરૂપ છે અને તેમનાં જ્ઞાન-

ધ્યાન-તપનાં અનુષ્ઠાનેા કલ્યાણકારક નથી, કે જેઓ મૈત્રીપૂત
સૌજન્ય-જીવન જીવવાની તારી ઉમઢા શિક્ષાને વર્તાનમાં-
આચરણમાં મૂકતા નથી.

સૌભાગ્યેન મહીયસા તવ મહત્ સમ્પાપ્યતે શાસનં

તત્ સમ્પાપ્તવતિ પ્રભો ! મયિ જને દીને દયામાતનુ ।

ઘૂલીકલ્પવિકલ્પજાલમલિનીભાવાપહારેણ ય-

ઝીતેનાત્મગૃહે ત્વયા સહ સદા કુર્વીય ગોષ્ઠીસુખમ્ । ॥૩૩॥

મોટા સૌભાગ્યથી તારું સમુજ્જત શાસન પ્રાપ્ત થાય છે,
જે મેં પ્રભુ ! પ્રાપ્ત કર્યું; હવે મુજ દીન પર એટલી દયા
કર કે કયરા જેવા વિકલ્પોથી પથરાયા કરતી મારી (માનસિક)
મલિનતાને હું દૂર કરવા પામું અને એ રીતે શુદ્ધિભૂત
મારા આત્મ-મન્દિરમાં તને પધરાવીને તારી સાથેના ગોષ્ઠીસુખને
આનન્દ મેળવું !

ધ્રામં ધ્રામમનાદિકાલત્ત્વમ્ પ્રાપ્તં મહાન્તં શ્રમં

તત્ત્વદૂરીકરણાય દેવભવનં પ્રાપ્તં ન મોક્ષ્યામ્યથ ।

સાનન્દોઽપિ ચ તત્ત્વ દેવચરણક્ષીરં મહાનન્દદ્રં

પાતું ન પ્રથવામિ દુર્ભગતયા હા ! હન્ત ! વદ્ધોઽસ્મ્યહમ્ ! ॥૩૪॥

અનાદિ કાળથી આ સંસારમાં ભટકી ભટકી હું ખૂબ જ
થાકી ગયો છું, તે થાકને દૂર કરવા માટે મને પ્રાપ્ત થયેલું
દેવ-મન્દિર હું હવે નહિ જ મૂકવાનો. એમાં મને આનન્દ છે;
છતાં દુઃખની વાત, પ્રભુ ! એ છે કે મહાન્ આનન્દહાસક

×દેવચરણક્ષીરનું પાન હું કરી શકતો નથી ! ઓહ ! કેવા
દૌભાગ્યના બન્ધનમાં જકડાયેલો છું !

ધન્યોઽહં નનુ જન્મવાનહમહં પુણ્યઃ કૃતાર્થોઽપ્યહં
બન્યોઽહં પુરુષોઽપ્યહં શિવપદશ્રીભાજનં સ્વલ્પહમ્ ।

અઘ્યાસ્તોકથુભોદયેન ભગવંસ્ત્વદ્દર્શનાઽઽલ્લોચના-
સાક્ષાદ્ભાવનભાવનોદિતસુદિ પ્રાપ્તોઽસ્મિ યન્મગ્નતામ્ ॥૩૫॥

હું ધન્ય છું, પ્રથસ્ત જન્મને ધારણ કરેલ છું, પુણ્યવાન
છું, કૃતાર્થ છું, બન્ય છું, પુરુષ છું અને શિવપદની શ્રીને પાત્ર
છું, કે આજ બહુ પુણ્યોદયે તારા દર્શનથી, તારી તાર્ત્વિક
આલોચનાથી અને તારા સાક્ષાત્કારની ભાવનાથી ઉદ્ભવેલ
આનન્દસ્રોતમાં મગ્ન થવા પામ્યો છું.

કોઽર્થાં હન્ત ! મમાઽય કલ્પલતયા ? દૂરેઽસ્તુ ચિન્તામણિઃ
કુર્વે કામઘટેન કિં ? સુરગર્વી મન્યે તૃણાયાપિ ન ।

દગ્ધા દુર્ભગતાઽય પુણ્યકમલાલીલા મમોન્મીલિતા
યલ્લોકોત્તરદેવ ! માદૃશદશોરપ્યાગમો ગોચરમ્ ॥ ૩૬ ॥

મારે કલ્પલતાનું શું કામ ? ચિન્તામણિ દૂર રહો ! કામ-
કુંભને શું કરું ? કામધેનુ મારે મન તરબલ સમાન પણ
નથી, અને આજે મારું દૌભાગ્ય દગ્ધ થયું અને પુણ્યલક્ષ્મીની
લીલા મને સાંપડી, કે હે લોકોત્તર દેવ ! મારા જેવાની દૃષ્ટિને
પણ તારાં દર્શન લાધ્યાં !

×દેવનું દીધું ચારિત્ર-ક્ષીર.

तृतीयो

विविधनाद-परिच्छेदः ।

હે જ્યોતિર્મય ! હે મङ્ગલમય ! વિશ્વપિતૃવિશ્વમ્ભર ! હે !

વિશ્વવિભાસક ! વિશ્વોદ્ધારક ! વિશ્વનાથ ! વિશ્વેશ્વર ! હે !

પૂર્ણાનન્દમહોદય ! ભગવન્ ! વિશ્વહિતાવહ ! વત્સલ ! હે !

સદ્બોધં ચ બલં ચ વિતર નઃ સત્પથસાધકમુજ્જ્વલ ! હે ! ॥૩૭॥

હે જ્યોતિર્મય ! હે મંગલમય ! હે વિશ્વપિતા ! હે
વિશ્વમ્ભર ! હે વિશ્વપ્રકાશક ! હે વિશ્વોદ્ધારક ! હે વિશ્વનાથ !
હે વિશ્વેશ્વર ! હે પૂર્ણાનન્દમહોદય ! હે વિશ્વહિતાવહ ! હે વત્સલ !
હે ઉજ્જ્વલ ! હે ભગવન્ ! અમને સન્માર્ગ પર ચડાવે એવો
સદ્બોધ અને એવું બળ આપ !

આયાતસ્તે ચરણ-શરણં પાદયોસ્તે પતામિ

ક્લેશસ્તિષ્ઠેન્ન કિમપિ મયીત્યેષ મે પ્રાર્થનાર્થઃ ।

સર્વેશસ્ત્વં જગદધિપતિર્દીનદુઃખે દયાલુ-

ર્ભૂયાદેતન્મદભિલષિતં-સત્પથસ્થઃ સદા સ્યામ્ ! ॥૩૮॥

નાથ ! તારાં ચરણોના શરણે આવ્યો છું, તારે પગે પડું
છું, અને મારી પ્રાર્થનાની વસ્તુ એ જ કે મારામાં કેાઈ પ્રકારનો
કલેશ રહેવા ન પામે. તું સર્વ-સમર્થ મોટો જગદધિપતિ છે અને
દીનહુખિયા પર દયાલુ છે; પ્રભુ ! મારી આ ઈચ્છા પામ પડે
કે હું હમેશાં સન્માર્ગ પર સ્થિર રહું !

સમગ્રાન્નસ્તાપાન્ પરમકરુણો દારયતમા-

મધ્ન:પાતસ્રષ્ટુન્ શમય સકલાજ્ઞાન-કલહાન્ ।

વિરાટ્ ! વિશ્વારાટ્ ! હે ! વિમૃદ્ધિ દ્વદયે નઃ શુચિશુચિ

યદુદ્ધૃતાત્ સ્યામાઽસ્ત્વલિતકુશલોત્કર્ષસુલિનઃ ! ॥૩૯॥

પરમ કારુણિક તું અમારા સમગ્ર અન્તાપોને દૂર કર !
અમારા, અમારી વચ્ચેના અધોગતિએ લઈ જનારા અધળા
અજ્ઞાન-કલહોને ઠારી દે ! હે વિરાટ્ ! હે વિશ્વારાટ્ ! અમારાં
અન્તઃકરણોમાં પવિત્ર પ્રકાશ ભરી દે, કે જેના અજવાળામાં
અમે કલ્યાણસાધનના અખંડ ઉત્કર્ષના ઉલ્લાસે મુખી રહીએ !

આત્મશ્રેયસ્કરપથપરિજ્ઞાન-ચારિત્રહીના

રાગદ્વેષાદિકમલિનતાપૂર્ણચિત્તા મનુષ્યાઃ ।

ઈદ્દુર્મોહાન્ધતમસસમાક્રાન્તતાયાં ભવન્ત્યાં

કિં ત્વત્સાક્ષાત્કરણવિષયા નોપહાસાય વાર્તા ? ॥ ૪૦ ॥

માણસો આત્મકલ્યાણકારક માર્ગની સમજથી તથા
ચારિત્રથી હીન અને રાગદ્વેષાદિના માલિન્યથી પૂર્ણ ચિત્તવાળા,
છતાંય—આવી મોહાન્ધકારથી આક્રાન્ત હતા હોતાંયે—તારા
સાક્ષાત્કાર (દર્શન)ની વાતો કરે એ હાસ્યાસ્પદ નથી ?

સ્વતન્ત્રત્વવ્યાજાત્ પ્રસરતિ યદુચ્છુદ્ધુલ્લપરિ-

ન્નમસ્તત્ સ્વાચ્છન્દ્યં કરુણ-પરતન્ત્રત્વમસુલ્લમ્ ।

યથાર્થે સ્વાતન્ત્ર્યં સ્વવિશદવિવેકાનુચરતા

વિવેકશાઽઽવિઃસ્તાદ્ ભવિષુ સદસજ્ઞાનમનઘમ્ ! ॥૪૧॥

સ્વતન્ત્રતાના નામે, બહાને જે ઉચ્છ્રંખલ વિલાસ-વિહાર પ્રવર્તે છે તે સ્વતન્ત્રતા નથી, પણ સ્વચ્છન્દતા છે; તે [વિષય-વિલાસવૃત્તિને અધીન થા તેના હાસ થવા રૂપ] દુઃખાત્મક કરુણ પરતન્ત્રતા છે. સાચું સ્વાતન્ત્ર્ય તો પોતાના આત્માના વિશુદ્ધ વિવેકના અનુચર થવું [સદ્વિવેકને અધીન થવું] તે છે; અને એ વિવેક એટલે સત્ તથા અસત્ વિષેનું સાચું જ્ઞાન. એ જ્ઞાન માણસોમાં પ્રકટ થાયો ! પ્રભુ !

गुणास्ते हे देव ! प्रवरमहिमानः स्तुतिगिरां
परेणैवाम्भोधेर्मणय इव तेजांसि तरणेः ।

अहो ! धन्योऽहं यज्जलधिमितपुण्यर्द्धिसुलभं
प्रपन्नोऽस्मीश ! त्वत्पदकमलकल्पद्रुमतलम् ! ॥ ४२ ॥

હે દેવ ! મહામહિમશાલી તારા ગુણો સમુદ્રનાં રત્નો અને દિનકરનાં તેજની જેમ અગણ્ય છે—સ્તુતિની વાણીની પહોંચની બહાર છે. અહો ! હું ધન્ય છું કે હરિયા જેટલી પુણ્યઋદ્ધિથી પ્રાપ્ત થઈ શકે એવું તારાં ચરણકમલરૂપ કલ્પ-દ્રુમનું તલ મને સાંપડ્યું !

पिता त्वं माता त्वं सुविपुलशिरश्छत्रमसि मे
ममाक्ष्णोस्त्वं तारा सकलबलमूलं त्वमसि मे ।

त्वमस्यानन्दो मे परमसुखसर्वस्वमसि मे
ममासि त्वं प्राणास्त्वयि खलु विलीयेय भगवन् ! ॥ ४३ ॥

તું મારો પિતા છે, મારી માતા છે, મારું સુવિશાલ શિર-છત્ર છે, તું મારી આંખોની કીકી છે, મારા સમગ્ર બળની

ધક્ષી છે, તું મારો આનન્દ છે, અવશ્ય તું મારું પરમશુભ-
સર્વસ્વ છે, ઓ ! મારા પ્રાણ ! તારામાં વિદ્વીન થઈ જાઉં !

અગમ્યોઽધ્યાત્મજ્ઞૈર્વચનચળવાચામવિષયઃ

પરોક્ષોઽપ્યક્ષાણાં ત્રિશ્ચવનવિચિત્રાત્મવિભવઃ ।

ક્રિયાવ્યાપારૈશ્ચાપિ જગદનુબન્ધૈર્વિરહિતઃ

સદાબ્રહ્માનન્દો મમ નુતિમપીતોઽસિ ભગવાન્ ! ॥૪૪॥

અધ્યાત્મવેત્તાઓને અગમ્ય, વાચસ્પતિઓની વાચાને
અવિષય, ઇન્દ્રિયોને અગોચર, સઠલ લોકથી વિચિત્ર આત્મ-
વિભૂતિને। ધારક, દુન્યવી ક્રિયાવ્યાપારોથી રહિત એવો સદ્-
બ્રહ્માનન્દસ્વરૂપ તું ભગવાન્ મારા જેવાની સ્તુતિથી પણ
સ્તવાયો ! (અહો ! કેવું સદ્ભાગ્ય !)

અહો ! અહો ! વિશ્વવિભાવસુર્વિશ્વ-

વંદ્યસ્યવશ્યં ભગવન્ ! દયાં મયિ ।

પ્રવર્તતે હન્ત ! તયાપિ વર્તનં

તવોપદેશાત્ પ્રતિકૂલમેવ મે ! ॥૪૫॥

અહો ! અહો ! તુજ વિશ્વવિભાકર વિશુની મારા ઉપર જરૂર
હયા છે; એમ છતાં ઘણા જ દુઃખની વાત છે કે મારું વર્તન
તારા ઉપદેશથી ઊંધું જ ચાલે છે !

મહેશ્વરસ્ત્વં કરુણાનિધિઃ પુન-

ર્મહામહોમાસિત્તવિષ્ટપોઽસિ ચ ।

વિલમ્બસે કિં મમ દીન-હીનતા-

વતસ્ત્વદંદ્રી મજતઃ સુસ્વીકૃતો ? ॥૪૬॥

તું મહાન્ ઐશ્વર્યસમ્પન્ન છે, અને સાથે જ કરુણાનો ભંડાર છે, તારા મહાન્ તેજથી વિશ્વ પ્રકાશી રહ્યું છે, તે તારા ચરણે ખેઠેલા એવા હીન-હીન મને સુખી કરવામાં શું કામ ઢીલ કરે છે ?

નમો નમો મङ्गल-मन्दिराय ते
नमो नमश्चेतनदीपनाय ते ।

नमो नमः श्रीपरमेश्वराय ते
नमोऽनमोऽन्तःसुखवर्षणाय ते ! ॥४७॥

મંગલોત્તમ મંદિર એવા તને નમોનમઃ ! પ્રાણીઓની ચેતનાને અજવાળનાર તને નમોનમઃ ! શ્રીપરમેશ્વર તને નમોનમઃ ! આન્તરિક સુખની વર્ષાઢષ તને નમોનમઃ !

समेव विश्वे सुख-नित्यनिर्णरः
कृपा च सद्बृत्तवशम्बदैव ते ।

जगज्जनाधारधरायमाण ! हे !

सदा प्रसीदानि तव प्रसादतः ! ॥४८॥

તું જ સંસારમાં સુખનો અખંડ ઝરો છે, અને તારી કૃપા સદાચરણને અધીન છે (અર્થાત્ સદાચરણીને સદાચરણ-દ્વારા તારી કૃપા સુલભ છે.) હે જગજ્જનોની આધાર-ધરા ! તારા પ્રસાદથી હું સદા પ્રસન્ન રહું !

विश्वम्भराय भवभीतिविमेदनाय ते
विश्वप्रकाशमहउज्ज्वलितामृताध्वने ।

નાથામિ નાથ ! હૃદયક્લમભક્તિતો નમઃ—

શુદ્ધિઃ પ્રસાદજનની મનસસ્સદાઽસ્તુ મે ! ॥ ૪૯ ॥

ભવભયોના લેદક અને વિશ્વવ્યાપી પ્રકાશના તેજથી અમૃત-
પદના માર્ગને ઉજ્જવલિત કરનાર હે વિશ્વમ્ભર વિશ્વનાથ !
તને ભક્તિપૂર્ણ પ્રણિપાત કરીને માથું છું કે પ્રસાદની જનની
એવી ચિત્તશુદ્ધિ મારી સતત સ્વસ્થ રહે !

इति विरमणे देवार्य ! त्वां प्रणत्य कृताञ्जलि

प्रविदध इमां संविज्ञप्तिं प्रसीद ! गृहाण ! ताम्— ।

सकलकुशलां श्रीमत्पादाम्बुजद्वितयस्य ते

परिचरणतो लप्सीयाऽहं शमामृतसम्पदम् ! ॥ ૫૦ ॥

. હવે, અન્તમાં, હે દેવાર્ય દેવ ! તને અંજલિબદ્ધ પ્રણામ
કરી વિજ્ઞપ્તિ કરું છું કે તારા શ્રીમત્ ચરણકમલયુગની સેવાથી
હું સકલકુશલધામ એવી પ્રથમરૂપ અમૃતસમ્પત્તિને પ્રાપ્ત
કરું ! પ્રભુ ! પ્રસન્ન થા ! અને મારી આ વિજ્ઞપ્તિ સ્વીકાર !

भक्तिमहिमप्रशस्तिः ।

आधारो मम वर्तते भगवतो विश्वेशितुस्सर्वदा

नाहं तेन भवामि विक्लव-मनाः क्लेशाक्रमानेहसि ।

अन्तर्वेष्टि हि नाधिकं स ददते दुःखस्य भक्तात्मनि

स्थातुं तत्सहनेऽथवा धृति-बलं विस्फारत्युच्चैः ॥ १ ॥

विश्वेश्वर ભગવાનને મને હમેશાં આધાર છે, તેથી દુઃખના આક્રમણ વખતે હું વ્યાકુલ મનવાળો બનતો નથી. હું અન્તઃ-કરણમાં બરાબર સંવેદું છું કે ભગવાન ભક્તજનની અન્દર દુઃખને વધુ ટકવા દેતો નથી, અથવા તો તેને સહન કરવાનું ધૃતિ-બળ તેનામાં વિસ્ફારિત કરે છે.

पूर्णमोदयदेवतस्य परमं शुद्धोज्ज्वलं जीवनं

स्मृत्वा तद्गुणराशितः स्वयमुपादातुं किमप्यात्मनि ।

म्लानिं मानસिकीमपासितुमयो आध्याત્મિકीं પ્રેરણાં

પ્રાપ્તું સાધયિતું શમં સમુચિતં મત્ત્યાત્મકાઽઽલમ્બનમ્ ॥ ૨ ॥

પૂર્ણાત્મા પરમાત્માનું ભક્તિરૂપ અવલંબન ઉચિત અને ઉપયોગી છે-તેનું પરમશુદ્ધ, પરમોજ્જ્વલ જીવન યાદ કરી તેના શુષ્કગણમાંથી ઠંઠક પોતાના જીવનમાં ઉતારવા માટે, માનસિક માલિન્યને દૂર કરવા માટે, આધ્યાત્મિક પ્રેરણા મેળવવા માટે અને પ્રથમવૃત્તિને સાધવા માટે.

इति
महामहिमशालि-महनीयजैनाचार्य-
श्रीविजयधर्मसूरिपादानां
लघुभूतेन शिष्येण

मुनि-न्यायविजयेन

गुर्जर-‘ पट्टने ’ ‘ महालक्ष्मी ’ पाटकोपाश्रये
वि. सं. २००९-प्रौष्ठपद-वलक्षविभागे विरचितेयं

· भक्त-भारती
[भगवत्पञ्चाशिका-स्तोत्रम्] ।

અમર પુરસ્કાર

જિન્દગીમાં [વાસ્તવિક] મહત્ત્વ અને [વાસ્તવિક] સફલતા મેળવવા માટે આપણે ચારિત્ર ઘડનારા ગુણો કેળવવા જોઈએ. ચારિત્ર એ જિન્દગીનો મુકુટ છે, અથવા જિન્દગીનું વાસ્તવિક તત્ત્વ યા શ્રેષ્ઠ સૌન્દર્ય છે. ચારિત્ર એટલે અભ્યાસરૂપ બનેલ સદાચરણોનો ગુચ્છ. આપણે સારી ટેવો પાડવી જોઈએ—નિયમિતતાની, વખતસર વર્તવાની અને માનસિક તથા શારીરિક શુદ્ધતાની, તેમજ વર્તન-વ્યવહાર તથા રીતભાતને અંગે શિષ્ટતા-સભ્યતાની. આપણે આપણા સઘળા ઉદ્યોગો અને ક્રિયા-પ્રવૃત્તિમાં નિશ્ચલ, નિષ્કપટ, પ્રામાણિક અને સત્યવાદી બનવું જોઈએ. આપણામાં નૈતિક હિમ્મત, બળ અને વીરતા હોવાં જોઈએ; વિવેક-સમ્પન્ન સાહસિક બનવા જેટલાં નિર્ભયતા અને શૂરાતન જોઈએ. પરમ આદર્શના પૂજક બની આપણામાં આત્મનિયંત્ર, આત્માનુશાસન અને સ્વાશ્રયિત્વનું તેજ પ્રદીપ્ત થવું જોઈએ.

આ ગુણોથી માણસ મહાન, પ્રતાપી અને પ્રભાવ-શાલી બને છે અને જિન્દગી જીતી ગયાના મહાન અને અમર પુરસ્કારને પ્રાપ્ત કરે છે.

—મુનિ ન્યાયવિજય

ક વાંચવા લાયક પુસ્તકો ક

ન્યા. ન્યા. મુનિમહારાજ શ્રીન્યાયવિજયજીનું

લોકપ્રસિદ્ધ

* જૈનદર્શન *

[નવમી આવૃત્તિ]

ઘણા સુધારા-વધારા અને અનેક ઉપયોગી વિષયોનાં સુગમ અને સ્પષ્ટ પ્રમાણસર વિવેચન સાથે નવસંસ્કાર પામી આગળની આવૃત્તિઓથી [આઠમી આવૃત્તિથી] નવીન રૂપને ધારણ કરતું આ “જૈનદર્શન” નું નવમું સદ્ગ્રંથાત્મક ભવ્ય તથા નવ્ય સંસ્કરણ હૃદયને સ્પર્શી શકે એવા તત્ત્વજ્ઞાન સાથે નૈતિક, ધાર્મિક તથા આધ્યાત્મિક જ્ઞાનને વિશદ તથા રસ્યક રીતે સમજાવતું હોય છે. ધર્મ-સમગ્રહાયના જિજ્ઞાસુ મનુષ્યે એકવાર વાંચી જવું યોગ્ય છે. જૈનધર્મના વિશાળ અને ઉદાર સિદ્ધાન્તો તથા ઉપદેશો જાણવા-સમજવા માટે દરેક જિજ્ઞાસુ જૈન પુરુષે કે બહેને આ પુસ્તક અવશ્ય વાંચવું જોઈએ. વિદ્યાર્થીઓ તેમજ ધાર્મિક શિક્ષણશાળાઓ કે પાઠશાળાઓ માટે આ પુસ્તક ખાસ ઉપયોગી છે. કાઉન સોળપેજી સાઈઝ, પૃષ્ઠ સંખ્યા ૬૦૦, મૂલ્ય રૂ. ૩) પોસ્ટેજ રજીસ્ટર્ડ રૂ. ૧)

—: બીજો ગ્રન્થ :—

સુબોધવાણીપ્રકાશ

[શ્રી ન્યાયવિજયજી ગ્રન્થસંગ્રહ]

મનોહર વાણીમાં મીઠો જ્ઞાનરસ વહેવડાવતું આ પુસ્તક છે. સરલ, મૃદુ, પ્રાસાદિક સંસ્કૃત વાણીમાં સરળ ગુજરાતી અને સુંદર અંગ્રેજી અનુવાદો સાથેનો આ મહાન્ ગ્રન્થ પવિત્ર જ્ઞાનસંપત્તિનો ભંડાર છે. કેવળ ગુજરાતી જાણનારા પણ ધર્મપ્રભાવક અને કલ્યાણસાધનપ્રકાશક એવા આ ઉત્તમ ગ્રંથનો સંપૂર્ણ લાભ લઈ શકે છે.

આમાં તમને ભગવાન મહાવીર દેવની મહાન્ જીવનવિજૂતિનાં દર્શન થશે અને એ મહાન્ પ્રજ્ઞના અનેકાન્તદર્શનની વિશાલતાનો પરિચય થશે. ભગવદ્ભક્તિ અને ઇશ્વરપ્રાર્થનાનો સ્વાદુ રસ આ ગ્રંથમાં તમે પીશો. જીવનપાઠોના સુગમ અને રોચક ઉપદેશો તમે આમાં સાંભળશો. આમાં તમને જીવનને હિતાવહ તથા અમૃતરૂપ પ્રેરણાનાં પાન મળશે. આશ્વાસન તથા પ્રેતસાહનના શબ્દો, વિદ્યાર્થીજીવનના પાઠો, આત્મકલ્યાણનાં મૂત્રો આમાં તમે વાંચવાના. સિદ્ધચક્રનાં નવપદોનાં બુદ્ધિગમ્ય વિવેચન તમે આમાં જોશો. છેલ્લે આ ગ્રંથમાં અધ્યાત્મ વિષયની રસભરી ઉપદેશધારમાં તમે ઊતરવાના, જે તમારા ચિત્ત ઉપર સાત્ત્વિક શાન્તિ અને ઓજસ્ પાથરી આત્માની કલ્યાણયાત્રા માટે તમને જમાડે. જરૂર એકવાર આ પુસ્તકનું અવલોકન કરો ! રોમલ કાઠિન સાષ્ઠ્ય હશે નેટલાં પૃથ્વું અને શ્રી રવિશંકર રાવળની કસાયેલી પીંછીથી આલેખેલ ભાવવાહી સુબોધક ચિત્રવાળા જેકેટ સાથે અને ભગવાન શ્રી પાર્શ્વનાથની કલાસુંદર છબી સાથે. મૂલ્ય રૂ. ૧૦) પોસ્ટેજ ફ્રી (માફ).

આ બંને પુસ્તકો સાથે આ અમૂલ્ય પુસ્તિકા ભેટ મળશે. લખો—

શ્રી હેમચંદ્રાચાર્ય જેન સહા

ડૉ. પીપળાનો શેર, પાટણ (ઉ. ગુજરાત)

